

Reserapport från ICOMs generalkonferens i Rio de Janeiro i augusti 2013/Eva Hult

Konferensen hölls i ett alldeles nybyggt konferenscentrum byggt ute på ett gärde omgivet av motorvägar. Byggnaden Cidade das Artes är "häftig"; trots iskall stor konferenssal, trots att det hände att man gick in i glasdörrar och trots att logistiken både där och överhuvudtaget lämnade en del att önska. Det var fantastiskt att vara med på en så stor internationell konferens.

Vi var några svenskar som anlände tillsammans på fredagskvällen den 9 augusti. Vårt hotell visade sig vara perfekt. Enkelt, opretentiöst, trevligt, och det låg alldeles vid stranden Praia da Barra da Tijuca som är 18 km lång. Hela lördagen tillbringade vi där och fick uppleva strandlivet i Rio. Barra är en välbeställd förort till Rio full med andelslägenheter (en del gated communities), hotell och stora shoppinggallerior. Barra Shopping Center är Latinamerikas största galleria.

På söndagen var vi några ICOMmedlemmar från Sverige och Sydafrika som tog en taxi in till centrum. Efter att på hotellet ha blivit varnade för hög kriminalitet var vi ganska rädda i det nästan folktomma centrala söndagsrio, men inget tråkigt hände och vi fick se den makalösa katedralen Metropolitana från 1960-talet, akvedukten Lapa från 1724, operan, Museu Nacional de Belas Artes med mera, och äta god lunch på ett gammalt torg.

På måndagen startade konferensen. Därefter satt vi i konferensbyggnaden från klockan nio på morgonen till klockan fem på eftermiddagen i tre dagar. Jag pratade med många kollegor från olika länder runt om i världen. På kvällarna var vi på mottagningar och fester. En kväll var vi och såg "Carmina Burana" i Rios gamla vackra operahus. En riktig upplevelse. En annan kväll var vi på mottagning och fest med underhållning på folkkonstmuseet Edison Carneira Museum och Museum of the Republic. Båda museerna ligger i gamla vackra byggnader i en fin park.

Jag tillbringade det allra mesta av konferenstiden tillsammans med min kommitté – COMCOL. Temat för oss var: "The reinterpretation and re(usages) of (older) collections and their value for contemporary society". Måndag-onsdag hade vi många presentationer på det temat med en kvart avsatt för varje presentation. Jag tänker inte redogöra för alla föredrag här, korta presentationer av varje föredrag kommer finnas i COMCOLs Newsletter nummer 23. Men jag vill gärna nämna två föredrag som jag fastnade särskilt för. De var bägge pedagogiskt och bra upplagda och handlade om viktiga saker som passade utmärkt in under COMCOLs tema i Rio.

Det var dels Victoria Phiri från Zambia som pratade om "From the Storeroom to the Living Room: The Case of the Mbasas Emblems in the Wake of HIV/AIDS in Zambia." Föredraget handlade om att hennes museum har en samling med lerfigurer som samlades in på 1940-talet och som en gång gjordes till giftemåls- och initationsceremonier. Det finns också målningar i samma tradition. Från 1980-talet och framåt användes inte figurerna längre aktivt av människor och både företeelsen och samlingen föll i glömska. Men när samhället på 1980-talet började ifrågasätta det västerländska sättet att lösa problem på, började man titta tillbaka på sina egna äldre traditioner. Dockorna fick nytt liv och har framgångsrikt använts bland annat för att uppmärksamma HIV/Aids.

Dels var det Mille Gabriel Från Nationalmuseet i Köpenhamn som berättade om "Ny framtid för gamla samlingar", närmare bestämt om en indianutställning som de gjort tillsammans med de indianer som det hela handlar om. Det är en utställning om Navajo Nation som öppnar i februari 2014. En familj i fyra generationer gör vävnader till utställningen.

Powwow- dans uppfanns på 1920-talet och har blivit en symbol för "indiankultur". Museet har dokumenterat dessa danser tillsammans med indianer. Hon var också uppriktig och poängterade svårigheter med att arbeta med "communities".

"Community involvements in museums" var viktigt både under konferensen och på COMCOLS session. Det är jätteintressant men jag tycker man oftast inte riktigt får grepp om vad människor menar. Givetvis bör man mena många olika saker men jag tycker pratet ofta blir så teoretiskt och allmänt. Och så brukar det låta så lätt.

Under COMCOL- dagarna var vi inte mindre än tre svenskar som höll föredrag. Åsa Stenström från Västerbottens museum pratade om "Participative Contemporary Collecting, An Everyday Dialogue: A Practical Example". Lotta Fernstål från Historiska museet om "Reviving the collections; collections in museum management systems". Och jag pratade om "Reinterpretation and re-usage of an old collection of tattoodesigns". De tre föredragen handlade om konkreta erfarenheter av arbete med de här sakerna på våra respektive museer.

Lotta och jag pratade bägge två om genusperspektiv, något som annars inte verkar vara vanligt i ICOM-sammanhang. Också Katty Hauptmann och Li Kolker från Jämus på Historiska museet var med på konferensen, i en annan kommitté. De talade också de om genus i sitt föredrag. En annan intressant sak i sammanhanget var att Merete Ipsen från Kvinnomuseet i Århus, Danmark, blev invald i ICOMs nya styrelse, och jag hörde ryktas att det var hon som lyckades få med genuskrivningar i nya resolutioner. Det känns som om här har vi skandinaver en uppgift i internationella sammanhang – alltså att diskutera genus, mångfald, "att störa homogenitet" etc.

Jag deltog i ett så kallat större Advisory meeting och i det stora General Advisory meeting. Det var intressant att se hur de mötena går till och jag noterade att olika åsikter och konflikter visades ganska öppet.

På torsdagen hade vi i COMCOL studiebesök till ett museum som grundats av innevånarna själva i en favela. (Så här kan vi verkligen tala om "communities involvement"). Museu da Maré har enligt uppgift uppmärksammats mycket i museologiska och sociologiska kretsar under senare år. Besöket där var verkligen intressant och vi som var med COMCOL i Kapstaden förra året kunde också jämföra museet med District Six Museum, ett liknande museum som också uppmärksammats under flera år nu och som numera blivit en turistattraktion. Om jag antecknat rätt så är Museu da Marés bakgrund följande: Under 1980-talet skedde stora förändringar på platsen eftersom man förvandlade vatten till land. Innan detta hände stod husen på pålar i vattnet och många levde som fiskare. 1989 började unga människor filma det dagliga livet i favelan eftersom det förändrades väldigt i och med att vattnet försvann, och intervjuade äldre innevånare. Ungdomarna idkade också arkivstudier, och tog även på andra vis reda på vad de kunde om området. De spelade in videos som visades utomhus där eftersom ingen hade videoapparat hemma. Tio år senare bildades ett center för solidaritet och gemensamma aktioner. Man satsade/satsar också på undervisning och vissa har därefter tagit sig till universitet. De som kom till universitetet hade fått med sig att inte skämmas för sin favela utan istället vara stolta över den. De tog med sig andra studenter och forskare till favelan och 2003 bildades ett arkiv där bland annat alla videos ingår. 2005 sa en lärare att de borde göra ett museum av sina insamlade minnen.

Först gjorde de en utställning inne i Rio med fotografier och föremål. Folk gav föremål till denna utställning som de därefter donerade så att ett museum kunde grundas inne i själva favelan.

2012 fick de statliga pengar till att göra om allt i sitt lilla museum. De planerar nya arkivlokaler och föremålmagasin samt tematiska utställningar uppdelade i 12 delar. Varje del ska innehålla historia, nutid och framtid. Några planerade teman som jag uppfattade ska vara med är vatten, arbete, rädsla, motstånd, migration. Allt ska bidra till lösningar inför framtiden. De sa att förut var de rädda för svält, numera är de rädda för våld. Våldet är ständigt påtagligt i Rio. Alla pratar om kriminalitet och att det är farligt att vistas på många ställen. I den här favelan hade det nyligen förekommit dödsskjutningar mellan knarksyndikat och folk är rädda för att hamna i skottlinjen. Vi såg skotthål på många av husen, till och med i en fönsterruta i en skola. Detta våld ska visas på museet. När vi vandrade runt i området såg några personer i vår grupp en ung man som stod och lekte med ett maskingevär.

Vi fick visningar av museet där det mesta som sagt var under uppbyggnad, vi gjorde en rundvandring, vi diskuterade och vi fick god brasiliansk mat. Vi fick veta (genom tolkar) att museet har 8 anställda och många volontärer och att de ständigt söker pengar. De samlar hela tiden in föremål och foton och har precis som museer alltid haft, svårt att säga nej till när de blir erbjudna något. En reflektion jag har är att tänk ändå vad likt detta museum som anses så nyskapande är "konceptet museum" med sina samlingar och utställningar som innehåller miljöer, föremål och fotografier. Det tycker jag som är "samlingsmänniska" väldigt mycket om, jag som tycker att museer och utställningar utan föremål inte är museer, de är något annat. Det är i sättet att jobba Musé de Maré är nyskapande, men sättet de arbetar på var ändå tyvärr ganska svårt att få grepp om under ett kort besök. Min reflexion är att deras museum påminner mig ganska mycket om de hembygds museer, och för all del också andra museer, som bildades i Sverige när Sverige förändrades mycket i och med övergången från jordbrukssamhälle till industrisamhälle. Hembygds museerna bildades av människor i områden som ville bevara "det gamla" innan det försvann. Man samlade in föremål, fotografier och berättelser och till slut behövdes magasin och utställningar och någonstans att sitta och dricka kaffe och dessutom festlokaler. Folk skänkte sina gamla saker som man inte längre använde och museet hade svårt att säga nej. Det här verkar vara något som naturligt nog händer under tider av stark förändring.

På fredagen hade ICOM utflyktsdag. Dagen blev för många ganska kaotisk. Också för mig som efter många om och men fått reda på att jag kommit med på turen till Sockertoppen och till Jesustatyn, eller "Limhamns-Jesus" som de svenska sjömännen sa/säger? (statyn är gjord av cement från Limhamn och var färdig 1931). Bussen satt fast i köer en stor del av dagen (trafiken i Rio är hemsk) och vi åkte dessutom till synes planlöst av och an och förlorade därför mycket tid. Därför fick vi inte alls se allt det som resebyrån utlovat och irritationen var stundtals stor. Men de bägge berömda bergen fick vi i alla fall bestiga med hjälp av linbanor och tåg och utsikten är ju otrolig. Dagen var som tur var solig och sikten klar, vilket inte alls var fallet alla dagar vi var i Rio. (Det var brasiliansk vinter med runt 20 grader och en hel del moln, vind och regn). Staden ligger så unikt vackert med alla dessa bergstoppar där regnskogen faktiskt fortfarande är kompakt och grön, och de fantastiskt långa vackra sandstränderna. Fredagskvällen vågade jag och Veronica Karlsson och Åsa Stenström från Västerbottens museum, tillbringa inne i Rios centrum. Och det gjorde vi rätt i. Vi åt middag inne i en mörk gränd där det inte fanns några turister men desto fler vänliga Riobor. Vi gick också på ett berömt vackert konditori i jugendstil bevarat från 1894. Folklivet var överallt intensivt.

På lördagen började jag bli förkyld. Det utvecklades tyvärr till en riktigt kraftig historia som höll i sig länge. Och gav en trötthet som varade i veckor efter jag kommit hem. Vi var flera som råkade ut för denna "Rio-sjuka".

Men jag höll mig i gång på Alvedon och på lördagen var jag på General Assembly. På kvällen var det avslutningsfest. Den hölls på sambaskolan i favelan "Mangurie", (stavas inte riktigt så men jag får inte fram rätt stavning nu). Det blev en märklig upplevelse. Efter en lång färd dit i stora bussar kom vi fram till ett stort slumområde där vi lotsades in i en stor starkt upplyst lokal där vi fick mat och dryck, show och dans, orkester och allmän dans. Utanför stod innevånare från området och runt sambaskolan fanns en ring av vakter i kostym och tungt beväpnade poliser. En ambulans var till och med parkerad utanför porten. Jag gick ut flera gånger och tittade och känslan var ju att de garderade sig för om vi skulle bli attackerade...

På söndagen åkte Christine Fredriksen och jag från Bohusläns museum taxi till ett alldeles nytt museum som heter Museu de Arte do Rio – MAR. Det visade sig vara ett bra val. Museet ligger i stadens hamnområde som liksom på alla andra ställen på jorden är under omvandling och exploatering. Så fick jag se hamnen också som fortfarande är stor. Museet hade en mycket intressant, stor och fin utställning som jag tänkt mycket på efteråt. Den handlade om Rios historia. Och innehöll så mycket. Massor med tavlor från olika tider, dito kartor, fotografier, filmer på stora dukar, föremål och arkivalier. Där fanns till och med ett kryssningsprogram från Svenska Amerika Linien, sådana som vi har många av i arkivet på Sjöhistoriska museet där jag arbetar. Samt en modern installation som visade Rio av i dag. Övriga utställningar visade ett brett spektrum av konst av brasilianska konstnärer från olika tider, mycket innovativt utställt. Dessutom hela tiden faktiskt med ett samlingsperspektiv. Det här är ett konstmuseum som lyckats bredda perspektiven och sätta in konsten i olika kontexter. Som bekant så kallas Brasilien för en tillväxtekonomi och flera nya museer är under planering. Om de andra kommer hålla lika hög klass är Rio att gratulera. (På museet såg vi mängder med brasilianare på söndagsutflykt varav många ungdomar och familjer, färre turister. Rio har en stor välbeställd medelklass). De har flera stora undervisningsprojekt och program.

Därifrån gick vi vidare till ett kulturhus som också det var väldigt fint. I ett gammalt bankpalats finns stora utställningslokaler där vi såg en intressant utställning om korsets historia, och en annan om da Vincis konstruktioner gjorda och omformade i dag. I huset fanns också filmvisningar och teaterföreställningar, café, bokhandel med mera. Stämningen var trevlig och huset fullt med Riobor. Många barn. Vi tog till slut en taxi till Copacabana och tog en kvällspromenad längs med hela stranden. Vilken upplevelse.

Måndagen var min och Christines sista dag (många hade ju åkt hem på söndagen och andra var kvar i Brasilien längre tid). Vi gick då runt i området vi bodde i och det visade sig finnas riktigt trevliga gator med intensivt folkliv. Solen sken och vinden var stark och medan Christine åkte taxi till Latinamerikas största shoppingcenter, satte jag mig ett par timmar på stranden och njöt av sol, vind och vatten och betraktade många surfare som passade på att idka sin sport denna dag. Både Christine och jag kände oss dock så pass dåliga så vi inte riktigt kunde njuta av dagen.

Jag skulle velat ha besökt flera museer och områden i staden. För min del skulle jag gärna ha bytt ut keynote speakers mot sådana aktiviteter. Men jag får vara glad över allt det som jag ändå hann med!